

บทความ เรื่อง “วิสาหกิจเพื่อสังคม...ภาคีการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วิสาหกิจเพื่อสังคมหรือกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิรูปเพื่อนำพาไปสู่สังคมไทยที่มีคุณภาพทั้งในมิติเรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างโอกาสที่เป็นธรรมโดยไม่แบ่งแยก ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคม ให้บรรลุตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและสถาบันทางสังคมต่างๆ ให้มีบทบาทการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบและยั่งยืนมากขึ้น ตลอดจนลดผลกระทบจากความไม่สมดุลของการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แม้ว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยจะไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของความยั่งยืนและไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ทางสังคมที่ต้องการได้ เนื่องจากมีการทำงานแยกส่วน ขาดนวัตกรรม แหล่งเงินทุน และการติดตาม ประเมินผล การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม รูปแบบและโอกาสการพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางสนับสนุนที่จะช่วยยกระดับการดำเนินงานวิสาหกิจเพื่อให้มีประสิทธิภาพอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

แนวคิดและความหมาย

การพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้สังคมมีความซับซ้อน หลากหลาย และเกิดปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจนลำพังภาครัฐยากที่จะรับมือได้ทั้งหมด จำเป็นต้องอาศัยภาคเอกชน และประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ที่ผ่านมามีส่วนร่วมมีหลากหลายรูปแบบ เช่น มูลนิธิ/องค์กรไม่แสวงหากำไร สหกรณ์ ธุรกิจแสวงหากำไรแต่ให้ความสำคัญต่อการรับผิดชอบต่อส่วนต่างๆ ของสังคมที่มีส่วนได้เสียอันเนื่องมาจากการดำเนินธุรกิจ (Corporate Social Responsibility: CSR) และวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

เปรียบเทียบการดำเนินงานของหน่วยงานทางสังคมในรูปแบบต่างๆ

สหกรณ์	องค์กรไม่แสวงหากำไร/ องค์กรอาสาสมัคร	ความรับผิดชอบต่อ สังคม CSR	วิสาหกิจเพื่อสังคม Social Enterprise	ธุรกิจเพื่อสังคม Social Business	ผู้ประกอบการทางสังคม/ การประกอบการสังคม
มีเป้าหมายการจัดตั้งเพื่อแสวงหากำไรจากการทำธุรกิจเพื่อประโยชน์สมาชิก มีการระดมทุนจากสมาชิกและมีการกระจายรายได้โดยการจ่ายผลตอบแทนให้กับสมาชิก เป็นวิสาหกิจรูปแบบพิเศษที่จดทะเบียนภายใต้ พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542	จัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของสังคม และรายได้ส่วนใหญ่มาจากการช่วยเหลือของภาครัฐหรือเงินบริจาค ทำให้มีข้อจำกัดทางการเงินและความต่อเนื่องของกิจกรรม ต่อมาจึงมีการปรับตัวในการแสวงหารายได้เพื่อความอยู่รอดขององค์กร	เป็น ธุรกิจ ที่มีวัตถุประสงค์หลักในการแสวงหากำไรสูงสุดให้แก่เจ้าของกิจการ แต่มีข้อจำกัดต่อปัญหาสังคม ทำให้การดำเนินการคำนึงถึง ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยคำนึงถึงทุกภาคส่วนในสังคมที่มีส่วนได้เสียกับการดำเนินธุรกิจไม่ว่ากฎหมายจะกำหนดไว้หรือไม่	มีเป้าหมายเพื่อมุ่งแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินงานต่อเนื่อง อาจจัดตั้งในรูปแบบองค์กรแสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไรก็ได้ แต่ต้องมีกิจกรรมและการบริหารจัดการที่สร้างความยั่งยืนทางการเงินที่ชัดเจน รวมทั้งมีวิธีการที่ชัดเจนว่าประโยชน์ต่างๆ จะส่งผ่านไปถึงกลุ่มเป้าหมายของกิจการอย่างแท้จริง	เป็นหน่วยย่อยของวิสาหกิจเพื่อสังคม จดทะเบียนเป็นธุรกิจ มีโมเดลธุรกิจชัดเจน แต่เป้าหมายเป็นไปเพื่อสังคม ผู้ถือหุ้นสามารถถอนทุนคืนได้แต่ไม่ได้รับเงินปันผลกำไรส่วนเกินจากต้นทุนจะต้องเก็บไว้ใช้ในการบริหารเงินเพื่อประโยชน์แก่สังคมตามเป้าหมายขององค์กร	ผู้ประกอบการทางสังคมเป็น ผู้มีความสามารถในการสร้างผลลัพธ์ทางสังคมโดยใช้จิตวิญญาณของผู้ประกอบการทางธุรกิจ สามารถแก้ปัญหาสังคมโดยการสร้างนวัตกรรมที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงระบบไปสู่สิ่งที่ดีกว่าได้ โดยการประกอบการทางสังคมเป็นกระบวนการที่มุ่งเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในสังคมและพยายามขยายผลกระทบให้องค์กรอื่นน่านวัตกรรมทางสังคมไปเผยแพร่ ทำซ้ำและขยายผลเป็นบรรทัดฐานใหม่ของสังคม

ที่มา: รวบรวมจาก สฤณี อาชวานันทกุล (2560) และเกวลิน มะลิ (2557)

ที่มา: กิจกรรมเพื่อสังคมในองค์กร

แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ไม่แสวงหากำไรที่เป้าหมายทางสังคมแต่มีข้อจำกัดด้านความยั่งยืนทางการเงินกับธุรกิจที่แสวงหากำไรสูงสุด ซึ่งแม้จะมีความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งยังมีข้อจำกัดเรื่องเป้าหมายและผลประโยชน์ต่อสังคม เนื่องจากธุรกิจนั้นจะได้รับผลประโยชน์อื่นด้วย เช่น การบริจาคการกุศลนำมรดกหย่อนภาษีนิติบุคคล การเพิ่มยอดขายจากการชักชวนให้บริจาค และการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของกิจการ เป็นต้น วิสาหกิจเพื่อสังคมจึงเป็นการตั้งองค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ระเบียบวิธีแบบธุรกิจมาแก้ปัญหาทางสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดความสมดุลใน 3 ด้าน (Triples Bottom Line) คือ ผลตอบแทนทางสังคมหรือคนในชุมชน เช่น สร้างความเข้มแข็งของชุมชน คนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลตอบแทนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เช่น ผลกำไรของกิจการให้ธุรกิจมั่นคงและดำเนินกิจการต่อไปได้

ในประเทศยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกาได้กำเนิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1990s และนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างกลุ่มคนทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น และช่วยลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้อย่างมีเหตุผลและยั่งยืน (Defourny & Kim, 2011: อ้างจาก ศักดา ศิริภัทรโสภณ, 2558) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคมยังเป็นที่ถกเถียงกันทั้งในแวดวงวิชาการภาครัฐ และภาคธุรกิจ และมีความแตกต่างกันตามการพัฒนาและบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยไม่มีนิยามเพียงหนึ่งเดียวที่ยอมรับกันทั่วโลก (Hackett, 2010; อ้างจากสฤณี อาชวานันทกุลและคณะ, 2560) สำหรับประเทศไทยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 กำหนดให้ “กิจการเพื่อสังคม” หมายถึง การที่เอกชนซึ่งเป็นคนบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ได้ประกอบกิจการหรือดำเนินการ

โดยมีเป้าหมายอย่างชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก และมีรายรับจากการขายการผลิตสินค้า หรือการให้บริการซึ่งมิได้มุ่งสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการ” (ราชกิจจานุเบกษา, 2554) ซึ่งมีความหมายกว้างเพื่อให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุน และเปิดกว้างให้องค์กรต่างๆ มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาสังคม ขณะเดียวกันมีการกำหนดความหมายให้มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้นในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร พ.ศ. 2559⁹ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการให้สิทธิประโยชน์แก่ธุรกิจที่เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างแท้จริง

ลักษณะและรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

จากแนวคิดและนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคมทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ (1) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป้าหมายทางสังคมเป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อกำไรและประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น (2) การใช้รูปแบบธุรกิจในการดำเนินการ คือรายได้หลักมาจากการขายสินค้าหรือบริการไม่ใช่การบริจาคหรือเงินให้เปล่าของรัฐ (3) การจัดการผลกำไรต้องนำไปขยายผลตามวัตถุประสงค์ทางสังคมที่องค์กรกำหนดไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตน และ (4) การมีธรรมาภิบาลในกระบวนการบริหารจัดการทั้งกับผู้ร่วมงานในองค์กร สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างใดก็ตาม วิสาหกิจเพื่อสังคมแต่ละแห่งสามารถกำหนดความเข้มข้นของคุณลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น กรณีประเทศสหราชอาณาจักรสามารถปันผลได้แต่อยู่ในระดับที่ไม่มากเกินไปกว่าการลงทุนซ้ำในกิจการ กรณีของ ดร. ยูเนส (กรามีนแบงก์)

⁹ วิสาหกิจเพื่อสังคม หมายถึง บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบกิจการขายสินค้าหรือการให้บริการโดยมุ่งส่งเสริมการจ้างงานในท้องถิ่นที่วิสาหกิจเพื่อสังคมตั้งอยู่ หรือมีเป้าหมายในการจัดตั้งตั้งแต่แรกเริ่มในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม โดยมีได้มุ่งสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วน และนำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ไปลงทุนในกิจการของตนเอง หรือใช้เพื่อประโยชน์ของเกษตรกร ผู้ยากจน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส หรือใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นๆ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอนที่ 76 ก 30 สิงหาคม 2559)

รูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม

ประโยชน์ที่เกิดขึ้น

- องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป้าหมายทางสังคมจึงเน้นผลิตสินค้าหรือบริการในราคาต่ำหรือราคาเหมาะสม เช่น กรามีน-คานอน
- ธุรกิจที่ถือครองกรรมสิทธิ์โดยกลุ่มเป้าหมายที่ยากจนจึงสามารถเน้นการสร้างผลกำไรได้อย่างเต็มที่ เช่น ธนาคารกรามีน

โมเดลทางธุรกิจ

- ธุรกิจที่สร้างรายได้สูงเพื่อนำกำไรไปช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคม อาทิ ร้าน Cabbages & Condoms
- ธุรกิจที่เน้นขายสินค้าบริการในตลาดปกติเพื่อนำผลกำไรไปสนับสนุนสินค้า/บริการให้กับกลุ่มที่อยู่ฐานล่างของสังคม เช่น กรามีน-คานอน และรองเท้า TOMS SHOES เป็นต้น
- ธุรกิจที่เน้นการสร้างผลกระทบทางสังคมผ่านกระบวนการและสินค้า/บริการของกิจการเอง เช่น เลมอนฟาร์ม มูลนิธิโรงพยาบาลอภัยภูเบศร บริษัทนวัตกรรมชาวบ้าน เป็นต้น
- ธุรกิจที่ถือครองโดยผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มคนชายขอบ อาทิ ธนาคารกรามีน
- ธุรกิจที่ขายผลิตภัณฑ์หรือให้บริการปกติในระบบตลาดแต่เน้นการจ้างงานผู้ด้อยโอกาสเป็นหลักในโครงสร้างองค์กร อาทิ กิจการ Call Centre ของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาคนพิจารณาได้

กลุ่มบุคคลที่ก่อตั้ง SE

- เครือข่ายและองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์คลองเปื่อย กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ครูชบ เป็นต้น
- องค์กรสาธารณประโยชน์ เช่น โครงการดอยตุง มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ร้าน Cabbages & Condoms เป็นต้น
- หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ อาทิ มูลนิธิโรงพยาบาลอภัยภูเบศร
- ผู้ประกอบการหน้าใหม่ที่บุกเบิกโดยผู้ประกอบการเพื่อสังคม อาทิ บริษัท Open dream จำกัด นิติสาร BE
- ธุรกิจภาคเอกชน (Corporate) อาทิ ร้านเลมอนฟาร์ม บริษัทสังคมสุขภาพ จำกัด
- อื่นๆ ได้แก่ จัดตั้งหรือถือหุ้นโดยวัด สถาบันการศึกษา สถาบันอื่นๆ ฯลฯ เช่น Thai Tribal Crafts Fair Trade (TTC) และโรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นต้น

ที่มา: ประมวลจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ 1 : วิสาหกิจเพื่อสังคม (2558) และแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557

และคุณมีชัย วีระไวทยะ (ร้านอาหาร Cabbages & Condoms โรงแรม Birds & Bees พัทยา) กำหนดห้ามปันผลกำไร หรือกรณีประเทศฟินแลนด์และเกาหลีใต้ ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและสิทธิประโยชน์จากรัฐโดยมีวัตถุประสงค์ชัดเจน เช่น กำหนดสัดส่วนของการจ้างงานที่ต้องมีผู้พิการ/ผู้ด้อยโอกาสอย่างน้อยร้อยละ 30 เป็นต้น สำหรับรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคมอาจแบ่งได้ 3 แนวทาง คือ (1) ประโยชน์ที่เกิดขึ้น (2) โมเดลทางธุรกิจ และ (3) กลุ่มบุคคลที่ก่อตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคม ดังแผนภาพรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม

สำหรับประเทศไทย ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคมไว้ ดังนี้ (1) มีกระบวนการผลิต การดำเนินงาน หรือการดำเนินการในส่วนของการผลิตสินค้าหรือบริการซึ่งมิได้ก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาวต่อสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม (2) มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ (3) มีศักยภาพที่จะมีความยั่งยืนทางการเงินได้ด้วยตนเอง (4) ผลกำไรส่วนใหญ่จากการประกอบกิจการหรือการดำเนินการถูกนำไปขยายผลเพื่อการบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือคืนผลประโยชน์ให้แก่สังคม (5) สามารถมีรูปแบบองค์กรที่หลากหลาย และ (6) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี (ราชกิจจานุเบกษา, อ้างแล้ว)

ขณะที่แผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 (สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ, 2553) ได้แบ่งรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อประโยชน์ในการวางยุทธศาสตร์และนโยบายในการเสริมสร้างวิสาหกิจเพื่อสังคม จึงแบ่งเป็น 6 กลุ่มหลักตามกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งคือ (1) เครือข่ายและองค์กรชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ องค์กรการเงินชุมชน (2) องค์กรสาธารณประโยชน์ ได้แก่ ธุรกิจที่จัดตั้ง และ/หรือถือหุ้นโดยองค์กรสาธารณประโยชน์ (3) ธุรกิจที่จัดตั้งหรือถือหุ้นโดยหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ (4) ผู้ประกอบการหน้าใหม่ที่บุกเบิกโดยผู้ประกอบการเพื่อสังคม (5) ธุรกิจที่จัดตั้งโดยธุรกิจเอกชน (Corporate) และ (6) อื่นๆ ได้แก่ จัดตั้งหรือถือหุ้นโดยวัด สถาบันการศึกษา สถาบันอื่นๆ ฯลฯ

การดำเนินงานวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

วิสาหกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินงานมานานแล้วในประเทศไทย ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของสหกรณ์ กลุ่มอาชีพหรือออมทรัพย์ในรูปวิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัญหาในท้องถิ่นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น วิสาหกิจชุมชนที่รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ การอนุรักษ์ธรรมชาติทางทะเลที่เกิดปัญหาจากการท่องเที่ยว หรือการใช้สารเคมี และการทำธุรกิจเกี่ยวกับเกษตรชีวภาพ เกษตรพอเพียง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

รูปแบบวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามผู้ก่อตั้ง

รูปแบบของกิจการ	ลักษณะที่สำคัญ	จุดเด่นและอุปสรรค	ตัวอย่าง
เครือข่ายและองค์การชุมชน	วิสาหกิจชุมชน ท้องเที่ยวชุมชน สหกรณ์ องค์การการเงินชุมชน	- สามารถแก้ไขปัญหาสังคม สุขภาวะและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีการจัดตั้ง บริหารจัดการและดำเนินกิจการโดยคนในชุมชนซึ่งเข้าใจสถานะและปัญหาในชุมชนอย่างถ่องแท้ - ต้องการตัวกลางหรือการเข้าถึงภาคธุรกิจที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อบริหารจัดการกิจการให้สามารถพัฒนาจนมีขนาดใหญ่	กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ คุรุชบยอดแก้ว
องค์กรสาธารณประโยชน์	ธุรกิจที่จัดตั้งและ/หรือถือหุ้นโดยองค์กรสาธารณประโยชน์	- องค์กรหลายแห่งริเริ่มวิสาหกิจเพื่อสังคมด้วยเงินทุนที่ได้มาจากเงินบริจาคและเงินให้เปล่า ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนหลักและนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ - กิจการในกลุ่มนี้ประสบปัญหามากกว่ากลุ่มอื่นในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ เนื่องจากกลุ่มคนที่เลือกทำงานในองค์กรมักขาดความเชี่ยวชาญ ความเข้าใจและ/หรือความสนใจในการดำเนินงานทางธุรกิจที่จำกัด	โครงการดอยตุง มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ร้าน Cabbages & Condoms (สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน)
หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ	ธุรกิจที่จัดตั้งและ/หรือถือหุ้นโดยหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ	- เป็นการกระจายการให้บริการสาธารณะต่างๆ จากหน่วยงานของรัฐไปสู่วิสาหกิจเพื่อสังคม โดยให้อำนาจในการบริหารงานของชุมชนเพิ่มขึ้นในการริเริ่มวิสาหกิจเพื่อสังคมด้วยเงินทุนสนับสนุนในการเริ่มต้นกิจการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความใกล้ชิดกับชุมชน - กิจการในกลุ่มนี้ประสบปัญหาการบริหารจัดการเชิงธุรกิจเนื่องจากกลุ่มคนที่ดำเนินงานส่วนใหญ่มาจากภาครัฐซึ่งบางส่วนขาดประสบการณ์ในเชิงธุรกิจ รวมทั้งขาดศักยภาพที่จะทำให้กิจการเติบโตได้อย่างยั่งยืน	มูลนิธิโรงพยาบาลลือชัยบุรี
ผู้ประกอบการใหม่	กิจการที่บุกเบิกโดยผู้ประกอบการเพื่อสังคม	- คนรุ่นใหม่มีความสนใจจัดตั้งธุรกิจที่นอกจากจะสร้างผลกำไรแล้วยังมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม สุขภาวะ และสิ่งแวดล้อม - ผู้ประกอบการใหม่มักประสบปัญหาทางด้านเงินทุนอย่างมาก ทั้งในการระดมทุนเริ่มต้นกิจการและเงินทุนในการขยายกิจการ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจเนื่องจากผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ได้มีพื้นฐานความรู้ด้านบริหารธุรกิจ หรือถ้ามีก็ขาดประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจ	บริษัท OpenDream จำกัด นิตยสาร BE
ธุรกิจภาคเอกชน	ธุรกิจที่จัดตั้งโดยธุรกิจเอกชน (Corporate)	- เป็นการต่อยอดมาจากกิจกรรม CSR ขององค์กรที่ถูกพัฒนาให้เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน - มักจะไม่ประสบปัญหาด้านเงินทุน รวมทั้งมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินธุรกิจเป็นอย่างดี	ร้านเลมอนฟาร์ม (บริษัทสังคมสุขภาพ จำกัด)
วิสาหกิจเพื่อสังคมอื่นๆ	ธุรกิจที่จัดตั้งหรือถือหุ้นโดยวัด สถาบันการศึกษา สถาบันอื่นๆ ฯลฯ	- มีแนวโน้มที่จะสามารถส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือคนในท้องถิ่นๆ เพื่อแก้ปัญหาสังคมและการให้บริการเสริมหรือทดแทนบริการของหน่วยงานรัฐโดยตรง - การสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุน ดังนั้นเงินสำหรับวิสาหกิจเพื่อสังคมในกลุ่มนี้จึงถือว่ามีความจำเป็นโดยเฉพาะในการเริ่มต้นกิจการ	Thai Tribal Crafts Fair Trade (TTC) โรงเรียนรุ่งอรุณ

ที่มา: ประมวลจากแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 และศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. “การศึกษากรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย” 2558.

โดยประมาณว่ามีวิสาหกิจเพื่อสังคมในรูปแบบเครือข่ายและองค์กรชุมชนกว่าแสนราย ส่วนการก่อตั้งในรูปแบบองค์กรสาธารณประโยชน์ หน่วยราชการ และธุรกิจเอกชน ประมาณกว่า 400 แห่ง อย่างไรก็ตาม อาจมีการนับรวมองค์กรที่มีลักษณะใกล้เคียงแต่มิฉะนั้นเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามนิยามที่กำหนดไว้เบื้องต้น

จำนวนวิสาหกิจเพื่อสังคมจำแนกตามผู้ก่อตั้ง

ผู้ก่อตั้ง	จำนวน (แห่ง)	มูลค่าธุรกิจ
เครือข่ายและองค์กรชุมชน	>100,000	แสนล้านบาท
องค์กรสาธารณประโยชน์	>100	ร้อยล้านบาท
หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ	<10	ล้านบาท
ผู้ประกอบการใหม่	>200	พันล้านบาท
ธุรกิจเอกชน	<10	พันล้านบาท
อื่นๆ	<100	ร้อยล้านบาท

ที่มา: แผนแม่บทส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557

การดำเนินงานในรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ก่อตั้งมาเป็นเวลานานและเป็นที่ยอมรับ เช่น สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง มูลนิธิโรงพยาบาลก๊วยเกอบูร์ ฯลฯ แต่มีจำนวนน้อยและจำกัดอยู่ในวงแคบ การสำรวจจำนวนวิสาหกิจเพื่อสังคมของสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) ปี 2558 พบว่า เครือข่ายและองค์กรชุมชนประมาณร้อยละ 2-3 เท่านั้นที่เข้าข่ายเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมรวมกับการสอบถามธุรกิจ ผู้ประกอบการรายใหม่ มูลนิธิและองค์กรไม่แสวงหากำไร มีองค์กรที่เข้าข่ายเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมกว่า 1,000 แห่ง ขณะที่องค์กรที่เข้าข่ายตามกฎหมายภาษีธุรกิจ 361 แห่ง และมีเพียง 101 แห่ง ที่ผ่านหลักเกณฑ์ตามกฎหมายภาษีธุรกิจ

การขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคม ภาครัฐได้มีการเคลื่อนไหวอย่างจริงจังในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยการผลักดันกฎหมายสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม ในปี 2553 รัฐได้จัดตั้งสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) ตามระเบียบกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนแม่บทว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 3 ด้าน ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์การสร้างการรับรู้และการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย (2) ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบและขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม และ (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากร

ในปี 2554 รัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (คกส.) เพื่อจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และสนับสนุนความช่วยเหลือให้กับวิสาหกิจเพื่อสังคม ทำให้เกิดงานพื้นฐานเพื่อรองรับการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่ การมีระบบและทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคมกว่า 400 กิจการ การเกิดขึ้นขององค์กรบ่มเพาะทั้งในรูปแบบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษาหรือองค์กรตัวกลางรวมกว่า 10 แห่ง มีเครือข่ายผู้สนใจติดตามกิจกรรมต่างๆ ของ สกส. มากกว่า 10,000 คน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2558 : น. 2) รวมทั้งมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม การสนับสนุนด้านภาษีโดยออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการยกเว้นรายการ พ.ศ. 2559 และได้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมในปี 2558 ซึ่งอยู่ระหว่างเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาภายหลังเปิดรับฟังความคิดเห็น (2 ครั้ง) ขณะที่ สกส. ก็ยุติบทบาทชั่วคราวตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559

ต่อมาได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 แก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 โดยให้อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเป็นกรรมการและเลขานุการแทนผู้อำนวยการสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ และให้ คกส. แต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการได้จำนวนไม่เกินสามคน และให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ รับผิดชอบงานธุรการ งานประชุม การศึกษาหาข้อมูลและกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวกับคณะกรรมการ รวมทั้งปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย โดย คกส. ได้ออกประกาศว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำขอหนังสือรับรองกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2561 (วันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงพาณิชย์รับผิดชอบทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ผ่านเกณฑ์ของคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (คกส.) 101 แห่ง และมีเป้าหมายพัฒนางานกิจการที่มีศักยภาพให้เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมร้อยละ 50 จากจำนวน 361 แห่ง สนับสนุนการกระจายสินค้าและขยายช่องทางการตลาดผ่านเครือข่ายความร่วมมือทางธุรกิจและการจับคู่พันธมิตรทางธุรกิจ ตลอดจนสนับสนุนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้บริโภคและภาคธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์และบริการของกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคม

มากขึ้น การผลักดันวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบาย
 สานพลังประชารัฐโดยให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยรับรอง
 การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 77 แห่ง (จังหวัดละ
 1 แห่ง) รวมทั้งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้จัดอบรม
 ให้ความรู้ และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงภาคธุรกิจและภาคสังคม
 ร่วมกันพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ดี
 ทางสังคม ตลอดจนผลักดันร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจ
 เพื่อสังคม พ.ศ. เพื่อให้มีองค์กรตัวกลาง กลไก และเครื่องมือ
 ต่างๆ ในการขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่มีผลต่อการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม

แม้จะมีการตื่นตัวและผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเข้ามา
 มีบทบาทและสร้างผลลัพธ์ให้เกิดขึ้นทางสังคม อย่างไรก็ตาม
 การเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคมของไทยยังอยู่ในวงจำกัดเมื่อ
 เทียบกับต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ประเทศอินโดนีเซียที่แต่เดิมมี
 องค์กรลักษณะนี้เพียง 1 องค์กร แต่ปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นถึง 2,000
 องค์กร ประเทศอินเดียที่มีองค์กรภาคประชาชนมากกว่า 1 ล้าน
 องค์กร ประเทศบังกลาเทศมีหน่วยงานภาคประชาชน 20,000
 หน่วยงาน ประเทศแคนาดามีหน่วยงานภาคประชาชนที่จัด
 ทะเบียนมีเพิ่มมากขึ้นประมาณร้อยละ 50 จากปี ค.ศ. 1987
 ปัจจุบันมีหน่วยงานภาคเอกชนถึง 200,000 หน่วยงาน หรือ
 ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีจำนวนองค์กรภาคประชาชนเพิ่มขึ้นจาก
 464,000 เป็น 734,000 องค์กร ฯลฯ (สศช., 2554) ทั้งนี้ ปัจจัย
 สำคัญต่อการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม ประกอบด้วย

1. การกำหนดนิยาม ซึ่งหากไม่ชัดเจนจะทำให้เกิด
 ความสับสนและทำให้ระบบการสนับสนุนจากภาครัฐไม่สามารถ
 ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเป็น
 นิยามที่ชัดเจนแต่ไม่คับแคบเกินไปเพื่อให้ครอบคลุมประเด็น
 ที่หลากหลายตามความสนใจ เป็นการเปิดโอกาสหรืออำนาจ
 ความสะดวกให้ผู้ที่ต้องการทำงานแก้ปัญหาสามารถปฏิบัติงาน
 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐ โดยเฉพาะ
 การสร้างระบบนิเวศและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเกิด
 วิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่ การสนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการ
 ทางสังคม (Social Entrepreneurship) การวิจัยนวัตกรรมสังคมและ
 การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment)
 ระบบทะเบียนเพื่อรับรองวิสาหกิจเพื่อสังคม การมีแหล่งเงินทุน
 หรือกองทุน ตลอดจนมีกลไกในการขับเคลื่อน

3. ความตื่นตัวของสังคมในการร่วมสนับสนุน โดยเปิด
 พื้นที่สื่อสารณะประชาสัมพันธ์ให้กับวิสาหกิจเพื่อสังคม การ
 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจเพื่อสังคมกับภาค
 ประชาชนและเอกชน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาประเทศที่มีความก้าวหน้าในการ
 ขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคม จะเห็นว่าภาครัฐมีบทบาทสำคัญ
 ในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศต่างๆ
 ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

บทบาทภาครัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศต่างๆ

	อังกฤษ	ฟินแลนด์	อเมริกา	แคนาดา	สิงคโปร์	เกาหลีใต้
บทบาทของรัฐบาลในการสนับสนุน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การกำหนดนิยามที่ชัดเจน	✓	✓		✓	✓	✓
กลยุทธ์ระยะยาวของภาครัฐ	✓			✓	✓	
การมีนโยบายในการพัฒนาองค์กรตัวกลาง	✓					
การมีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การพัฒนาบริการสาธารณะของรัฐด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมจากวิสาหกิจเพื่อสังคม	✓					
กองทุนเฉพาะเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม	✓		✓	✓		
ความร่วมมือระหว่างประเทศ	✓		✓	✓		
การสนับสนุนทางการเงินสำหรับการวิจัยและนวัตกรรม	✓		✓	✓	✓	✓

ที่มา: แผนแม่บทส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557

สำหรับประเทศไทย การขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคม
 แม้จะมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีในการจัดตั้งสำนักงานสร้าง
 เสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ แต่ยังคงขาดการสนับสนุนอย่างเป็น
 ระบบ ทำให้ขาดองค์กรตัวกลางที่จะเป็นศูนย์กลางและกลไก
 การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการสนับสนุนและสร้างศักยภาพ
 วิสาหกิจเพื่อสังคม ทั้งในด้านงานวิจัยพัฒนานวัตกรรมสินค้า
 การวัดผลกระทบทางสังคม การบริหารจัดการ ตลอดจนแหล่งทุน/
 กองทุนที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดขยายผลให้กว้างขวางมากขึ้น

นอกจากนี้ การดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมยังมี
 ข้อจำกัดเรื่องเงินทุนและแหล่งเงินทุน โดยเฉพาะวิสาหกิจ
 เพื่อสังคมประเภทก่อตั้งโดยเครือข่ายและองค์กรชุมชนองค์กร
 สาธารณประโยชน์ เนื่องจากแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่จะมาจาก
 ภายนอกคือ งบประมาณและเงินบริจาคเพื่อการกุศล ดังนั้น จึงมี
 ความเสี่ยงมากกว่ากิจการทั่วไป เพราะความไม่แน่นอนของเงินบริจาค
 สำหรับวิสาหกิจเพื่อสังคมประเภทก่อตั้งโดยผู้ประกอบการใหม่
 อาจจะมีบางรายที่ประสบปัญหาเงินทุนหมุนเวียนและมีความ

เสี่ยงด้านธุรกิจเนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นเรื่องใหม่ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่มีความเชี่ยวชาญด้านธุรกิจ ประกอบกับความคลุมเครือเกี่ยวกับคำนิยาม และรูปแบบที่เหมาะสมภายใต้บริบทของประเทศไทย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและขยายตัวของวิสาหกิจเพื่อสังคม

สำหรับความต้องการการสนับสนุนของวิสาหกิจเพื่อสังคม ผลการสำรวจของกระทรวงพาณิชย์ในวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) 101 ราย พบว่าส่วนใหญ่ต้องการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม 7 ประการ ได้แก่ (1) การผสมผสานแนวคิดและความรู้ด้านนวัตกรรมทางสังคมในระบบการศึกษา (2) การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะของผู้ประกอบการเพื่อสังคม เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านการตลาด ด้านการเงินและบัญชี เป็นต้น (3) ระบบการจดทะเบียนและกฎระเบียบของกิจการเพื่อสังคม (4) ระบบการสื่อสารส่งเสริมช่องทางการตลาด (5) ระบบการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการจากกิจการเพื่อสังคม (6) ระบบการตลาดออนไลน์เพื่อการลงทุนในวิสาหกิจเพื่อสังคม และ (7) สนับสนุนการลงทุนเพื่อสังคม (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2560)

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีการนำนวัตกรรมสังคมเข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหา จะเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นในการช่วยลดปัญหาสังคม ลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคน รวมทั้งลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทยแม้มีองค์กรที่มีเป้าหมายดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาชุมชนและสังคมจำนวนมากทั้งเครือข่ายชุมชน องค์กรสาธารณประโยชน์แต่ยังขาดโมเดลธุรกิจเพื่อหารายได้ ขณะที่ธุรกิจจำนวนมากดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมแต่ยังเป็นองค์กรที่แสวงหากำไรสูงสุดเพื่อเจ้าของ/ผู้ถือหุ้น การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งเปิดช่องทางเพื่อยกระดับเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมจะช่วยขยายบทบาทของวิสาหกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น โดยแนวทาง ดังนี้

- การเร่งผลักดันพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. เพื่อให้มีองค์กรที่เป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นองค์รวม และต่อเนื่อง ตลอดจนเป็นกลไกขับเคลื่อนและสร้างเครือข่ายในทุกกระดับทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมสอดคล้องกับปฏิรูปประเทศด้านสังคมในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

- การสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยสนับสนุนการสร้างความเป็นผู้ประกอบการที่มีทักษะในการขับเคลื่อนธุรกิจและมุ่งมั่นพัฒนาสังคมไปพร้อมกัน พัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและระบบทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อให้เกิดการสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมการสร้างความรู้และนวัตกรรมทางสังคมทั้งตัวสินค้าและบริการ การบริหารจัดการ การสร้างแหล่งเงินทุนรูปแบบใหม่ เช่น การคิดแปรรูปขยะต่างๆ เป็นสินค้าเพื่อสร้างรายได้และลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และการใช้พันธบัตรเพื่อสังคม (Social Impact Bond) สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมในการดำเนินงาน เป็นต้น

- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคม และระหว่างกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคมกับภาคธุรกิจ และระหว่างกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคมและภาคประชาสังคม ผ่านโซเชียลมีเดียและการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ และการช่วยเหลือด้านธุรกิจ

- การแบ่งกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อสนับสนุนให้ตรงกับความต้องการของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีหลากหลายทั้งเวลาดำเนินงาน รูปแบบ และขนาด เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคมที่อยู่ระยะเริ่มต้น มักขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในปัญหาต้องการแก้ไข ขาดโมเดลทางธุรกิจที่เหมาะสม รวมถึงขาดระบบการเงินและบัญชีทำให้ประสบความล้มเหลวและเลิกกันไป จึงควรได้รับการสนับสนุนทางวิชาการ และเงินทุนเริ่มต้นสำหรับทดลองโมเดลทางธุรกิจ ขณะที่องค์กรที่ดำเนินงานมาระยะหนึ่งการอยู่รอดภายใต้ระบบตลาดปกติขึ้นอยู่กับการเข้าถึงเงินทุนในรูปแบบเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือเงินร่วมทุน คำแนะนำทางธุรกิจรวมถึงเครือข่ายสนับสนุนรูปแบบคู่ค้าทางธุรกิจ เป็นต้น

- การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และออกตรารับรองสินค้าและบริการของเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีคุณภาพเพื่อสร้างตลาดรองรับและสนับสนุนสินค้าของวิสาหกิจเพื่อสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภคในการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม